

[ชื่อ บ้าน นาม เมือง ภาคใต้]

ประพนธ์ เรืองณรงค์

รองศาสตราจารย์ อธิการบดีมหาวิทยาลัย “รัฐมิแล”

กรรมการจัดทำพจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้
ราชบัณฑิตยสถาน

สุราษฎร์ธานี

เขตการปกครอง

จังหวัดสุราษฎร์ธานี แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 18 อำเภอ และ 1 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี ไชยา กาญจนดิษฐ์ ท่าฉาง เกาะสมุย เกาะพะงัน พุนพิน คีรีรัฐนิคม เวียงสระ พระแสง บ้านนาสาร บ้านนาเดิม ท่าชนะ ดอนสัก พนม เคียนซา บ้านตาขุน ชัยบุรี และกิ่งอำเภอวิภาวดี

อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี

สุราษฎร์ธานีเป็นเมืองเก่าแก่เมืองหนึ่งของภาคใต้ตอนบน เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวประพาสเมืองไชยา ซึ่งตั้งตัวเมืองที่ตำบลบ้านดอน (เมืองไชยาเก่าคืออำเภอไชยาในปัจจุบัน) และพระราชทาน

นามเมืองว่า “สุราษฎร์ธานี” แปลว่าเมืองคนดี พร้อมกับทรงเปลี่ยนชื่อแม่น้ำหลวงที่เกิดจากภูเขาหลวง เพื่อเกื้อหนุนนครศรีธรรมราชเป็นแม่น้ำตาปี ชื่อเมืองและชื่อแม่น้ำดังกล่าวนี้สอดคล้องกับเมืองสุราษฎร์ หรือเมืองสุหรัต ซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำตาปีหรือแม่น้ำตาปติ ประเทศอินเดีย ซึ่งแม่น้ำตาปติตั้งต้นมาจากภูเขาฮัตตปุระ ไหลสู่มหาสมุทรอินเดียทางอ่าวแคมเบย์ และฝั่งซ้ายของปากแม่น้ำคือ เมืองสุราษฎร์ดังกล่าว

เมื่อครั้งมีการปกครองแบบเทศาภิบาลเมืองไชยาหรือสุราษฎร์ธานีในยุคหนึ่งขึ้นกับมณฑลชุมพร โดยรวมเมืองไชยา เมืองกาญจนดิษฐ์ เมืองหลังสวนเป็นเขตเดียวกันต่อมาโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายที่ว่าการมณฑลไปตั้งที่ตำบลบ้านดอน บริเวณเดียวกับศาลากลางเมืองไชยา และเปลี่ยนชื่อมณฑลชุมพรเป็นมณฑลสุราษฎร์ธานี พร้อมกับเปลี่ยนชื่อเมืองไชยาที่บ้านดอนเป็นเมืองสุราษฎร์ธานี

ตำบลที่เป็นที่ตั้งตัวเมืองสุราษฎร์ธานีชาวบ้านมักเรียก “บ้านดอน” แทนสุราษฎร์ธานี เช่นเดียวกับชาวตรังเรียก “ทับเที่ยง” แทนเมืองตรัง ชาวสงขลาเรียก “บ่อยาง” แทนเมืองสงขลา บ้านดอนมีพื้นที่เป็นดินดอน น้ำไม่ท่วมเหมาะแก่การตั้งถิ่นฐานและมีการเล่ากันว่า มีชาวประมง ชาวนา และชาวสวน ตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยมาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์

ไชยา

ไชยาเป็นเมืองโบราณตั้งแต่ยุคศรีวิชัย เรื่องอำนาจ ช่วงนั้นพุทธศาสนาลัทธิมหายานเผยแผ่มาจากอินเดีย หลักฐานสำคัญคือพระบรมธาตุเจดีย์ทรงศรีวิชัย พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสำริด และจารึกวัดเวียง ไชยา ซึ่งมีเนื้อหากล่าวสรรเสริญพระเจ้ากรุงศรีวิชัย หรือศรีวิชัยนทรราชา

ตราประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี คือพระเจดีย์ศรีวิชัย วัดพระบรมธาตุไชยา เป็นสัญลักษณ์ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยศรีวิชัย พ.ศ.1300 - 1500

คำว่า “ไชยา” มาจาก 2 พยางค์สุดท้ายของคำว่า “ศรีวิชยะ” ซึ่งชาวไตมักตัดคำให้สั้นลง คำว่า “ศรีวิชัย” ปรากฏเป็นนามกษัตริย์และนามเมือง รวมทั้งยังปรากฏเป็นนามภูเขาศรีวิชัย เขตอำเภอพนพิณ ซึ่งก่อนนั้นเคยอยู่ในเขตเมืองไชยารวมทั้งศรีวิชัยยังปรากฏในบันทึกของพระภิกษุจิ้นชื้ออี่จิง ซึ่งเดินทางผ่านไชยาไปอินเดีย เมื่อ พ.ศ.1214 โดยเรียกเมืองนี้ว่า “ซิ-ลิ-โพ-ซิ” ซึ่งเสียงใกล้เคียงกับ “ศิ-ริ-วิ-ชยะ”

ช่วงรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พม่ายกทัพมาตีหัวเมืองภาคใต้ ไชยาถูกพม่าทำลายเสียหาย จึงย้ายตัวเมืองไปตั้งใหม่ที่ตำบลพุมเรียง (ชื่อต้นไม้ ชำมะเลียงก็เรียก) เมื่อมีการปกครองแบบเทศาภิบาลไชยาขึ้นกับมณฑลชุมพร และยกตำบลพุมเรียงขึ้นเป็นอำเภอ โดยให้คงชื่อ

เมืองไชยาไว้เพราะเป็นเมืองประวัติศาสตร์ เมืองไชยาใหม่ที่บ้านดอน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานนามว่า “สุราษฎร์ธานี” ส่วนเมืองไชยาเก่าที่พุมเรียงภายหลังย้ายกลับไปตั้งที่ตำบลทุ่ง ต่อมาเปลี่ยนเป็นอำเภอไชยาจนทุกวันนี้

อำเภอไชยามีชื่อเสียงหลายด้าน เช่นมีท่านพุทธทาสภิกขุหรือพระธรรมโกศาจารย์ (เงื่อม อินทปญโญ) ซึ่งยูเนสโกองค์การสหประชาชาติยกย่องท่านพุทธทาสเป็นบุคคลสำคัญของโลก มีการเฉลิมฉลองในโอกาสที่พระองค์เจ้าได้รับการสดุดี พ.ศ.2549 นี้เอง ถัดมาคือ สวนโมกขพลาราม ผ่าทอพุมเรียง ไช้เค็มไชยา และมวยไชยา

ในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ปรากฏนักมวยไชยาชื่อ ปลอง จำนงทอง ลูกศิษย์พระยาไชยา (ข้า ศรียาภัย) ได้รับการโปรดเกล้าฯ ยกย่องเป็น “หมื่นมวยมีชื่อ” พร้อมๆ กับนักมวยลพบุรีผู้หนึ่งเป็น “หมื่นมือแมนหมัด” และแดงไทย ไทยประเสริฐ ชาวนครราชสีมาเป็น “หมื่นซังัดเซิงซก” นักมวยทั้งสามนี้ไม่ต้องเสียส่วยอากร และเมื่อมีโทษผิดจะให้กรมการเมืองลดหย่อนผ่อนโทษตามสมควร ด้วยความมีชื่อเสียงของมวยไชยา จึงมีผู้กล่าวเป็นสำนวนว่า “มวยไชยา เพลงนาชุมพร” (เพลงนาเป็นการร้องรำประจำถิ่นชาวชุมพร)

กาญจนดิษฐ์

เดิมเรียกกาญจนดิษฐ์ว่า “เมืองท่าทอง” ซึ่งตั้งอยู่ตอนบนของแม่น้ำท่าทอง การเรียกเมืองกาญจนดิษฐ์แต่เดิมนั้นว่า “ท่าทองอุเท” หรือ “อุเท” เป็นคำมาจากภาษาบาลีว่าอุทัย หมายถึง การขึ้นหรือความเจริญ ซึ่งตรงบริเวณคลองกระแตะ (กระแตะเป็นชื่อพันธุ์ไม้ชนิดหนึ่ง) มี

พันธุ์ไม้ดังกล่าวขึ้นไป ส่วนพันธุ์ไม้ที่มีชื่อเสียงคือกลางสาด เมืองท่าทองเก่าอยู่ไม่ไกลจากนครศรีธรรมราช บางท่านว่าเมืองท่าทองคือเมืองสะอูเลา เป็นเมืองหนึ่งของเมืองสิบสองนักษัตรถือตราไก่ ขึ้นกับนครศรีธรรมราช

เมืองท่าทองใหม่ตั้งอยู่ริมฝั่งขวา ปากแม่น้ำท่าทอง บริเวณนั้นมีต้นสะทอนมาก จึงมีชื่อว่าบ้านสะทอน ต่อมาเมื่อครอครัวนายมาก และครอบครัวชาวานครศรีธรรมราชอพยพมาตั้งหลักปักฐานจนกลายเป็นชุมชนใหญ่ มีความมั่งคั่งและฐานะดี เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชจึงยกฐานะบ้านสะทอนขึ้นเป็นเมืองจัตวา เรียกว่าเมืองท่าทอง

รัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายเมืองท่าทองไปตั้งที่บ้านดอน เพราะเห็นเป็นทำเลเหมาะสมจะตั้งชุมชนใหญ่ และพระราชทานนามว่า “กาญจนดิษฐ์” เมื่อมีการปกครองแบบเทศาภิบาล กาญจนดิษฐ์เป็นเมืองหนึ่งของมณฑลชุมพร ต่อมาเมืองกาญจนดิษฐ์และเมืองไชยารวมเป็นเมืองเดียวกันเรียกว่า “เมืองไชยา” ชื่อเมืองกาญจนดิษฐ์จึงหายไปโดยปริยาย ต่อมา สมัยรัชกาลที่ 6 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ปรากฏว่าเมืองกาญจนดิษฐ์ถูกย้ายกลับไปตั้งที่ตัวเมืองเดิม มีฐานะเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดสุราษฎร์ธานีมาจนทุกวันนี้

ท่าฉาง

เดิม “ท่าฉาง” เป็นเพียงตำบลขึ้นกับเมืองไชยา และก่อนนี้เรียกว่า “บ้านโหละ” หรือ “บ้านโละ” สมัยนั้นชาวบ้านถ้าจะมาหรือไปท่าฉาง มักบอกว่ามาจากโหละหรือไปบ้านโหละ คำว่า “โหละ” หรือ “โละ” มาจากภาษามลายูว่า “ตาโละ” (Taluk) หมายถึงอำเภอหรือปากอำเภอ และ “โหละ” อาจมาจากภาษาถิ่นใต้ หมายถึงการจับปลาวิธีหนึ่งโดย

วิธีสองไฟ แล้วใช้ส้อมจับเรียกว่าโหละปลาหรือโละปลา

ทำไมจึงได้เรียกว่าท่าฉาง?

ชาวบ้านส่วนมากทำนาแล้วต้องเสียค่าส่วยหรือค่าอากรเป็นข้าวเปลือกจำนวนมาก ดังนั้นตามริมคลองหรือท่าเทียบเรือจึงมีการสร้างฉางข้าวเพื่อสะดวกต่อการลำเลียงข้าวเปลือกบรรทุกเรือล่องไปตามลำน้ำ เลยเรียก “ท่าฉาง” ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ต่อมา พ.ศ.2481 กระทรวงมหาดไทยจึงยกท่าฉางขึ้นเป็นอำเภอหนึ่งของสุราษฎร์ธานี

เกาะสมุย

ชื่ออำเภอนี้ชาวบ้านเรียกว่า “เกาะหมุย” ออกเสียงเป็น “หมุย” คือ “หมุ่ย” ควบกัน หมายถึงถึงต้นหมุยซึ่งเป็นไม้ยืนต้นชนิดหนึ่งที่ขึ้นอยู่บริเวณนั้น หมุยมี 2 ชนิดคือ ชนิดมียอดกลมเจือหอม ใช้เป็นผักจิ้มน้ำพริกได้เรียกว่าหมุยหอม ส่วนอีกชนิดหนึ่งมีรสขมเรียกว่า “หมุยขม”

คำมลายูมีคำออกเสียงใกล้เคียงกับสมุยคือ เซมกซามูน (Semak Samun) หมายถึง ป่าละเมาะ พวกมลายูแล่นเรือมาถึงเกาะนี้คงเห็นป่าละเมาะอะไรๆ และอีกคำหนึ่งคือ “ซามู” (Samu) หมายถึงพืชชนิดหนึ่ง

บ้างก็ว่าจีนไหหลำแล่นเรือมาถึงเกาะสมุย และแวะพักเป็นแห่งแรกที่แห่งแรกหรือด่านแรก ชาวจีนไหหลำออกเสียงว่า “เซ่าบ่วย” ซึ่งต่อมากลายเสียงเป็นสมุย และภาษาจีนเช่นเดียวกันนี้ยังบอกที่มาต่างกันอีกคือมาจากคำว่า “ซามูย” นั่นคือ “ซา” แปลว่าสาม “มุย” แปลว่า ประตู รวมความแล้วหมายถึง ประตูที่สามคือประตูสวรรค์ เกาะสมุยก็คือเกาะสวรรค์นั่นเอง

บ้างก็ว่าสมมุยเป็นภาษาของชาวโจพะ หรือ
ทมิฬจากถิ่นอินเดียดำ ซึ่งหมายถึง คลื่นลม

อำเภอเกาะสมุย เดิมขึ้นกับนครศรีธรรมราช
ต่อมา พ.ศ.2440 มีการรวมเขตการปกครอง
เกาะสมุยและเกาะพะงันเข้าด้วยกัน เป็นอำเภอ
เกาะสมุยขึ้นกับเมืองไชยา ภายหลังเกาะสมุย
และเกาะพะงันต่างแยกออกจากกันตั้งเป็นอำเภอ
ขึ้นกับสุราษฎร์ธานี

ชื่อหมู่บ้านบนเกาะสมุยเป็นชื่อที่เกี่ยวข้อง
และมีอยู่ในนิทานเรื่องพญาครุฑไล่จับพญานาค
ดังจะเล่าต่อไปนี้ พญาครุฑไล่จับพญานาคโดย
ต่างต่อสู้กันถึง 7 วัน 7 คืน ปรากฏว่าพญานาค
โดนเขี้ยวเล็บพญาครุฑจนมีบาดแผลฉกรรจ์
พญานาคจึงดำดิ่งหนี พญาครุฑพยายามบินร่อน
หาคู่ต่อสู้ ชื่อภูเขาแห่งนั้นจึงเรียกว่า “เขาร่อน”
ส่วนพญานาคไปโผล่ที่บริเวณ “ภูเขาสามรูป” ซึ่ง
เป็นภูเขาเล็กๆ ริมทะเล ตรงนั้นเป็นที่ลุ่มลึก
พญานาคจึงอาศัยแอบซ่อนตนและต้มยารักษา
บาดแผล ที่วางหม้อยาบนก่อนเส้าได้ชื่อว่า “ภูเขา
สามเส้า” ต่อมาพญาครุฑบินมาพบพญานาค
กำลังต้มยา แต่พญานาคหลบจากทันที มันรีบ
เก็บหม้อยาและดำดิ่งหนีไปซ่อนกายที่บ้าน
“เกาะรา” หมายถึงพญานาคคิดเลิกราไม่ต่อสู้กับ
ศัตรูอีกแล้ว

พญาครุฑยังคงติดตามและไปพบพญานาค
ที่บ้านเกาะรา จึงตรงเข้าจิกตีคู่ต่อสู้ พญานาค
ดำดิ่งหนีไปโผล่อีกที่ที่บ้าน “บ่อผุด” และมี
พยายามใช้ยาทาบาดแผล จึงเรียกที่ตรงนั้นว่า
“บ้านทุ่งทา” ส่วนพญาครุฑยังคงติดตาม
พญานาคตลอดคืน จนฟ้าสว่างมองเห็นหมู่บ้าน
แห่งนั้นจึงเรียก “บ้านหวง” [ซึ่งมาจากแจ้งหวง
เป็นภาษาถิ่นเกาะสมุย หมายถึงสว่างชัดเจน
(แจ้ง ภาษาเขมรว่า เฉว่ง อ่านว่า สะเวง หมายถึง

ถึงใสสะอาด)] พญาครุฑมองเห็นพญานาค
โผล่หัวออกมา หัวนาคมีหงอนสีแดงเป็นหัวจุก
ชาวบ้านเรียกภูเขานั้นว่า “เขาหัวจุก” จากนั้น
พญานาคจึงดำดิ่งไปไกลมากจนพ้นศัตรูตามลำ

ชื่อบ้านนามเมืองบนเกาะสมุยมีหลายชื่อที่
น่าสนใจเช่น “หน้าทอน” ซึ่งอยู่ตรงต้นๆ หน้า
เกาะหรือด้านทิศตะวันตกของเกาะ คำว่า “ทอน”
หมายถึงบริเวณลุ่มลึกต่อกับทางน้ำไหล ตรงหน้า
ทอนมักเป็นแอ่งน้ำลึกเหมาะสำหรับจอดเรือและ
ชื่อนี้ น่าจะมาจากภาษามลายู เช่น อ่าวละมัย อาจ
มาจาก “ลัมบาย” (Lambai) หมายถึงโบกมือไปมา
เหมือนกระแสดคลื่นพลิกพลัดตั้งมือแกว่งไกว หรือ
มาจากชื่อปลาและพืชชนิดหนึ่ง ตำบลมะเร็ด
นำมาจาก “มะริด” หรือ “เมอริจา” หมายถึงพริก
ไทยขาว ตำบลลิปะน้อยมาจาก “ลิปะ” หมายถึง
มุมหนึ่งมุมใด (ริมทะเลซึ่งเป็นที่ตั้งหมู่บ้าน)
บ้างว่า “ลิปะน้อย” มาจากคำไทยหมายถึง ป่าน้อย
แล้วเพิ่มคำหน้าเป็นลิปะน้อย)

เกาะพะงัน

ชาวบ้านเรียก “เกาะงัน” ทางการเขียนเป็น
พ้งันมาก่อน ต่อมาเขียนเป็น “พะงัน” ดูแล้วชวน
งงงัน คำว่า “งัน” หมายถึงเนินทรายเดี่ยวๆ หรือ
เนินหินโสโครกที่ทอดยาวเลยฝั่งน้ำออกไปทาง
ทะเล ก่อนน้ำจะลดมองเห็นทางยาวเหนือน้ำ ชาว
บ้านเรียก “หลังงัน” ระดับน้ำใกล้ๆ หลังงันลึกมาก
เรียกบริเวณนั้นว่า “ปึก” และมักมีคำเตือนว่า
ระวังจะตกลงไปในปึก ดังกลอนชาวบ้านวรรค
หนึ่งว่า “หลวงตาตักปึกเทียมกลางขา” (เทียม =
สูงเท่ากัน)

คำมลายูมีคำออกเสียงใกล้เคียงกับพะงัน
อีกคำว่า “ปังฆัล” (Panggal) หมายถึง ลานตาก
ปลา ทางทิศเหนือเกาะพะงันมีอ่าวและหมู่บ้าน

โฉลกหล้า ซึ่งน่าจะมาจากคำมลายูว่า “ตาโละ ตาลัม” แปลว่าอ่าวลึก (ตาโละ = อ่าว, ตาลัม = ลึก)

ต่อมาสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เกาะพะงันรวมกับเกาะสมุย เรียกว่าอำเภอเกาะสมุย เกาะพะงันเป็นเพียงตำบลหนึ่ง ต่อมาเมื่อมีการปกครองแบ่งเป็นจังหวัด – อำเภอทางการจึงยกฐานะเกาะพะงันขึ้นเป็นอำเภอ เมื่อ พ.ศ.2520

พุนพิน

ชื่อพุนพินมีการสันนิษฐานว่าชื่อนี้ตรงกับ “เมืองพาน - พาน หรือ “พิน – พัน” ในจดหมายเหตุจีนกล่าวว่า เป็นเมืองท่าเรือค้าขายทางทะเลระหว่างพุทธศตวรรษที่ 10 – 16 ชาวบ้านเรียกพุนพินว่า “ท่าข้าม” เพราะเป็นท่าเรือข้ามแม่น้ำตาปีมาตั้งแต่อดีต และเป็นเส้นทางเดินทัพบกที่สำคัญมาตั้งแต่โบราณ สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ มีการตั้งที่ว่าการอำเภอที่บ้านพุนพิน เมื่อเริ่มมีรถไฟสายใต้จึงมีการสร้าง “สะพานจุลจอมเกล้าฯ” เพื่อข้ามแม่น้ำตาปี และจัดตั้ง “สถานีรถไฟสุราษฎร์ธานี” ที่ตำบลท่าข้าม ต่อมาเปลี่ยนชื่ออำเภอพุนพินเป็นอำเภอท่าข้าม ตามชื่อตำบลที่ตั้งอำเภอ จนกระทั่ง พ.ศ.2481 เปลี่ยนกลับไปเรียก “อำเภอพุนพิน” ตามเดิม

คีรีรัฐนิคม

เดิม “คีรีรัฐนิคม” ขึ้นกับเวียงสระ เรียกเมืองธาราวดีบ้าง คงควาดีบ้าง ชื่อคีรีรัฐนิคมตั้งขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับภูมิประเทศที่รายล้อมด้วยภูเขา เดิมตั้งอยู่ที่ “บ้านน้ำรอบ” ขึ้นกับเมืองตะกั่วป่า เมื่อมีการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล จึงโอนคีรีรัฐนิคมไปขึ้นกับเมืองไชยา ต่อมา พ.ศ.2458 เปลี่ยนชื่อคีรีรัฐนิคมเป็นอำเภอท่าขนอน (ขนอน

ภาษาเขมรแปลว่าภาษี) เพื่อให้ตรงกับชื่อตำบลที่ตั้งอำเภอ ซึ่งเป็นชื่อด่านเก็บภาษีสินค้า ภายหลังกลับมาเรียกชื่ออำเภอนี้ว่า คีรีรัฐนิคมอีกครั้ง เมื่อ พ.ศ.2504 เพื่อให้สอดคล้องกับภูมิประเทศดังกล่าว

คีรีรัฐนิคมมีลำน้ำสำคัญสองสายคือ คลองพุมดวง (พุมดวงเป็นภาษาเขมร หมายถึง มะพร้าว) และคลองยัน (ภาษาถิ่นใต้ หมายถึง มีนเมาเนื่องจากกินหมากพลู) และมีเรื่องเล่ากันว่า...คลองยันคือเมืองเศรษฐีโลกัณ ในนิทานพื้นบ้านของสุราษฎร์ธานี ซึ่งเค้าโครงเรื่องมาจากวรรณคดีชาติ ตัวเอกชื่อพระวรวงศ์ และพระเชษฐาชื่อสุริยามาศ ต่างถูกใส่ร้ายจากนางกาไวยพระมารดาเลี้ยง และพระบิดาถูกเสน่ห์เวทมนตร์ของนางกาไวยถึงกับขับไล่พระโอรสทั้งสองออกจากเมือง จากนั้นก็เล่าถึงการผจญภัยของพระวรวงศ์และพระเชษฐาทำนองนิทานจักรๆ วงศ์ๆ ทั้งหลาย ซึ่งมีชื่อบ้านนามเมืองในนิทานจากเมืองเศรษฐีโลกัณดังกล่าวแล้ว ยังมีเมืองมุสสาคือเมืองไชยาอีกด้วย

ในอดีตชาวสุราษฎร์ธานีและชาวภาคใต้ในอดีต มักจดจำเพลงกล่อมเด็กหรือเพลงชาน้อง ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับพระวรวงศ์หลายบท เช่น

“วรวงศ์เหอ	พ่อหน่อวรวงศ์
ถอดแหวนออกทิ้งลง	หน่อวรวงศ์องค์ราชา
พ่อแม่ยอมยกลูก	ให้ท่านท้าวมุสสา
วรวงศ์องค์ราชา	หน้าตาเหมือนวงเดือน”

เวียงสระ

“เวียงสระ” เป็นเมืองเก่ามีร่องรอยคูเมืองและสระน้ำขนาดใหญ่ 2 สระ ซึ่งสันนิษฐานว่าเมืองนี้มีสัญลักษณ์และเล่ากันว่า...เมืองเวียงสระ

เกิดโรคห่า (อหิวาตกโรค) หรือไช้ยมบน (ต้องบนบานพระยมเพื่อขอชีวิตให้อยู่รอด) ปรากฏว่าผู้คนล้มตายเป็นอันมาก บ้างอพยพไปตั้งเมืองใหม่ที่หาดทรายแก้ว คือ นครศรีธรรมราช อีกสำนวนหนึ่งเล่าตรงกับตำนานเมือง นครศรีธรรมราชว่า... เมืองนครศรีธรรมราช เป็นเมืองร้างเพราะเกิดโรคห่าหรือไช้ยมบน ผู้คนหนีจากเมืองเข้าป่า ปรากฏว่าเจ้าศรีราชาบุตรพระพนมวัง และนางเสด็จทองเดินทางจากเวียงสระเข้าไปตั้งชุมชนอยู่ในนครศรีธรรมราช และจัดการซ่อมแซมบ้านเมือง องค์เจดีย์พระบรมธาตุตลอดจนวัดวาอารามให้เป็นปกติดังเดิม

เดิมเวียงสระเป็นอำเภอขึ้นกับนครศรีธรรมราช ชาวบ้านเคยเรียกว่าอำเภอคลองตาล ต่อมาปี 2442 ทางกรมได้รวมตำบลเวียงสระ พรุพรี ลำพูน ท่าชี บ้านนา เป็นอำเภอลำพูน (ตั้งชื่อตามตำบลลำพูน ซึ่งมีคลองพูนสาขาแม่น้ำตาปีไหลผ่าน) ขึ้นตรงต่อนครศรีธรรมราช ต่อมาได้โอนอำเภอลำพูนขึ้นกับสุราษฎร์ธานี ภายหลังเปลี่ยนอำเภอลำพูนเป็นอำเภอบ้านนา และ พ.ศ.2511 แยกตำบลเวียงสระ ตำบลทุ่งหลวงออก ตั้งเป็นอำเภอเวียงสระมาจนทุกวันนี้

พระแสง

อดีต “พระแสง” เป็นอำเภอเก่าแก่ขึ้นกับเมืองนครศรีธรรมราช เหตุที่เรียกว่า “พระแสง” เนื่องจากชาวบ้านชุกตพบดาบ ขณะช่วยกันแผ้วถางโค่นป่า เพื่อจัดตั้งที่ว่าการอำเภอ ดาบเล่มนี้คล้ายกับพระแสงของผู้ครองนคร อีกประการหนึ่งอำเภอพระแสงก็ตั้งตามชื่อผู้ปกครองคนแรกคือพระแสงภิมรมย์

เมื่อ พ.ศ.2439 ทางกรมได้ยุบอำเภอพระแสงกับอำเภออับัน ให้เป็นตำบลขึ้นกับ

อำเภอลำพูน (อำเภอનાસારปัจจุบัน) ต่อมาได้แยกตำบลพระแสงกับตำบลอับันออกจากอำเภอลำพูน แล้วตั้งเป็นอำเภอพระแสง

บ้านนาสาร

“บ้านนาสาร” ชื่อนี้หมายถึงพื้นที่ที่มีทุ่งนามากมาย ดูประหนึ่งคันทนาสอดสานกัน ภายหลังเขียนเป็น “นาสาร” เหมือนกับว่าเป็นที่นาเฉพาะข้าวสาร บ้านนาสารเคยรวมกับตำบลเวียงสระ ทุ่งหลวง พรุพรี ท่าชี เป็นอำเภอลำพูนขึ้นกับนครศรีธรรมราช ต่อมาโอนมาขึ้นกับสุราษฎร์ธานี และเปลี่ยนชื่ออำเภอลำพูนเป็นอำเภอบ้านนาให้ตรงกับชื่อตำบลที่ตั้งอำเภอ ภายหลังได้ย้ายที่ว่าการอำเภอบ้านนาไปตั้งที่ตำบลนาสารเมื่อ พ.ศ.2481 และเปลี่ยนชื่อใหม่เป็นอำเภอનાસાર มาจนถึงทุกวันนี้

ผลไม้ขึ้นชื่อของบ้านนาสารก็คือเงาะพันธุ์ “โรงเรียน” เงาะพันธุ์นี้นำมาจากมาเลเซียและนำมาปลูกเป็นครั้งแรกที่หน้าโรงเรียนบ้านนาสาร จึงเป็นที่นิยมและแพร่หลายมากขึ้น

บ้านนาเดิม

อดีต “บ้านนาเดิม” เรียกว่า “อำเภอลำพูน” ตามชื่อลำน้ำที่ไหลผ่านท้องถื่นนี้ และเขตการปกครองขึ้นกับนครศรีธรรมราช ต่อมาทางกรมโอนลำพูนพิมพ์ติดกัน พระแสงและพนมขึ้นกับเมืองไชยา ภายหลังเปลี่ยนชื่ออำเภอลำพูนเป็นอำเภอบ้านนา ตามชื่อตำบลที่ตั้งอำเภอ และย้ายที่ว่าการอำเภอบ้านนาไปตั้งที่ตำบลบ้านนาสาร และเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอનાસાર หลังจาก พ.ศ. 2519 ทางกรมได้แยกตำบลบ้านนา และตำบลท่าเรือออกจากอำเภอบ้านนาสาร ตั้งเป็นอำเภอบ้านนาเดิม

ท่าชนะ

“ท่าชนะ” เป็นชุมชนโบราณเรียกกันว่า “อำเภอประสงค์” ชาวบ้านมักเรียกอำเภอนี้ตามชื่อสถานีรถไฟ “หนองหวาย” นอกจากนี้ก็มีเรื่องเล่ากันว่าเหตุที่เรียกว่า “ท่าชนะ” เนื่องจากกองทัพไทยซึ่งนำโดยกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท ในรัชกาลที่ 1 มีชัยชนะเหนือกองทัพพม่าที่ยกทัพมารุกรานหัวเมืองปักษ์ใต้ ทรงสร้างสัญลักษณ์แห่งชัยชนะคือเสาหลักไม้เหลี่ยมสลักอักษรว่า “ซีตีเม” แปลว่าข้าพเจ้าชนะแล้ว ปักไว้เป็นอนุสรณ์ที่คลองวังเก่าและคลองท่าชนะ ต่อมาใน พ.ศ.2499 ทางกรมได้ยกฐานะเป็นอำเภอท่าชนะมาจนทุกวันนี้

ดอนสัก

ดอนสัก หมายถึง บริเวณที่น้ำท่วมไม่ถึงและมองเห็นต้นสักเด่นแต่ไกล ในอดีตดอนสักเป็นตำบลขึ้นกับอำเภอกาญจนดิษฐ์ ต่อมามีการรวมตำบลดอนสักและตำบลชลครามเข้าด้วยกัน แล้วตั้งเป็นกิ่งอำเภอดอนสัก แต่ภายหลังรวมตำบลอื่นๆ เข้าด้วยกันและจัดตั้งเป็นอำเภอจนทุกวันนี้

พนม

“พนม” ชื่ออำเภอนี้หมายถึงภูเขา ที่สำคัญคือเขาสก (สกเป็นภาษาเขมร หมายถึงแผ้วผม ในที่นี้หมายถึงศิระและแผ้วผมตามลักษณะภูเขาที่แลเห็น) เขาสกกันพรมแดนระหว่างอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี กับอำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา เส้นทางนี้เป็นเส้นทางโบราณสำหรับข้ามคาบสมุทร จากฝั่งตะวันออกไปยังฝั่งตะวันตกโดยไม่ต้องอ้อมแหลมมลายู อดีต “พนม” เคยขึ้นกับนครศรีธรรมราช เมืองไชยา และสุราษฎร์ธานีตามลำดับ ต่อมาใน พ.ศ.

2514 ทางกรมจึงยกฐานะเป็นอำเภอพนม

เคียนซา

ชื่อ “เคียนซา” เล่ากันว่ามาจากชื่อ “บ้านเคียนคา” และเล่ากันว่าทางการมีคำสั่งให้ชาวบ้านสร้างเรือด้วยไม้ตะเคียนเนื้อดี 2 ต้น ทำเป็นเรือโกลน หมายถึง นำท่อนซุงมาจัดตั้งหัวท้ายพอให้มีลักษณะคล้ายเรือ แต่ยังไม่ได้ขุดก่อกำแพง ข้างทำเรือเจ็บป่วยล้มตาย ตะเคียน 2 ต้น ยังค้างคาอยู่ที่เดิมจึงเรียกสถานที่นี้ว่าบ้านเคียนคา

บ้างก็เล่าว่า “เคียนซา” มาจากคำว่า “เกวียนซา” หมายถึงขบวนเรือเล็กติดตามเรือใหญ่ ชาวบ้านเรียกเรือเกวียน เมื่อขบวนเรือแล่นไปถึงบริเวณนั้นก็คอยซาความเร็วลง จึงเรียกบริเวณนั้นว่าบ้านเกวียนซา ต่อมาเพี้ยนเสียงกลายเป็นเคียนซา

อดีตเคียนซาขึ้นกับแขวงลำพูน เมืองนครศรีธรรมราช ต่อมาขึ้นกับเมืองไชยาและอำเภอบ้านนาตามลำดับ จนกระทั่งยกฐานะเคียนซาขึ้นเป็นกิ่งอำเภอ และใน พ.ศ.2517 จึงยกฐานะเป็นอำเภอจนถึงทุกวันนี้

บ้านตาขุน

ที่ “บ้านตาขุน” มีเรื่องเล่าว่า เมื่อครั้งเมืองศรีรัฐนิคมขึ้นกับนครศรีธรรมราช ทางกรมได้ตั้งขุนเมืองไปปกครองศรีรัฐนิคม จากนั้นชาวบ้านจึงสร้างที่พักรับรองเรียกว่า “บ้านตาขุน” สันนิษฐานว่าคงเป็นบ้านหลังใหญ่โตติดริมน้ำ ต่อมาชุมชนดังกล่าวเจริญขึ้นมาอย่างรวดเร็ว บ้านตาขุนเคยขึ้นกับนครศรีธรรมราช ให้ไปก่อนจะโอนให้ไปขึ้นกับเมืองตะกั่วป่า ไชยาและสุราษฎร์ธานีตามลำดับ ต่อมาทางการจึงยกฐานะเป็นอำเภอบ้านตาขุนใน พ.ศ.2519

ชัยบุรี

“ชัยบุรี” แยกออกมาจากอำเภอพระแสงเพื่อเป็นอนุสรณ์แด่นายอำเภอคนแรกของอำเภอพระแสง คือ ขุนชัยศรี ชื่อที่มีความหมายดีเป็นมงคลนาม

วิภาวดี

กิ่งอำเภอวิภาวดีแยกออกมาจากอำเภอกีรีรัฐนิคม แล้วตั้งขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์และเทิดพระเกียรติ แต่ ม.จ.วิภาวดี รังสิต หรือ ว.ณ ประมวลมารค ซึ่งเคยเสด็จประทับที่ตำบลตะกุกเหนือ (บ้านท่าหนึง) และตำบลตะกุกใต้ (คลองพาย) ในช่วง พ.ศ.2515-2519 ม.จ.วิภาวดี รังสิต สิ้นชีพิตักษัย เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2520 ขณะปฏิบัติราชการชายแดนเยี่ยมเยียนทหารตำรวจตระเวนชายแดน ที่ตำบลบ้านส้อง อำเภอเวียงสระ โดยถูกผู้ก่อการร้ายชুমยิงภาคพื้นดิน และสิ้นชีพิตักษัยบน เฮลิคอปเตอร์ที่นำเสด็จกลับจังหวัดสุราษฎร์ธานี ภายหลังทรงได้รับการสถาปนาเป็นพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิภาวดีรังสิต

ก่อนจบขอเสนอคำขวัญของสุราษฎร์ธานีในอดีตที่พระเทพรัตนกวี (ก.ธรรมวร) อดีตเจ้าคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานี แต่งเป็นคำประพันธ์บ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ แต่ละท้องถิ่นในสุราษฎร์ธานี ดังนี้

“สะดวกวัดประตู	พูลคลองยัน	ทุเรียนหวานมันคลองพระแสง
ย่านดินแดงของป่า	เคียนซาบ่อถ่านหิน	พุนพินมีท่าข้ามแม่น้ำตาปี
ไม้แก้วดีเขาประสงค์	กระแตะดงกลางสาต	สิ่งประหลาดอำเภอพนม
เงาะอุดมบ้านส้อง	จากและคลองโนบาง	ท่าฉางต้นตาล
บ้านนาสารแร่	ท่าทองอุแท้วัดเก่า	อ่าวบ้านดอนปลา
ไชยาข้าว	มะพร้าวเกาะสมุย”	

คำขวัญจังหวัด

สัญลักษณ์ประจำจังหวัด

“เมืองร้อยเกาะ เงาะอร่อย หอยใหญ่ ไข่แดง แหล่งธรรมะ”

พระธาตุเจดีย์ศรีวิชัยที่ไชยาหรือพระบรมธาตุไชยา ประดับด้วย
ลวดลายกนก

ตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี